

Oponentní posudek na disertační práci

„Problematika nedokonalé subjektivity v obchodním právu“

Autor: JUDr. Robert Pelikán

Tento oponentní posudek podávám na základě žádosti prof. JUDr. Aleše Gerlocha, CSc., děkana Právnické fakulty Univerzity Karlovy, který mě dne 7. února 2011 jmenoval oponentem disertační práce JUDr. Roberta Pelikána na téma „Problematika nedokonalé subjektivity v obchodním právu“.

Autor v posuzované práci zkoumá problém právní subjektivity, a to optikou skutečnosti, že právní subjektivita není obsahově jednotná a nabývá nejrůznějšího obsahu a míry. Především se pak autor věnuje skupinám společností a na jejich ekonomické a sociální existenci podrobuje analýze stávající koncept právní subjektivity, který skupině společností právní subjektivitu nepřiznává.

Mohlo by se zdát, že zvolené téma disertační práce JUDr. R. Pelikána nejsou pro obor obchodního práva, respektive obecného občanského práva nikterak nové. Ostatně autor sám v textu předložené práce přiznává, že koncepcemi právnických osob se zabývalo nemálo lidí již v minulosti, a to i v rámci české doktríny. Přestože téma obecného vymezení právnických osob respektive skupin společností není, v obecném smyslu, nikterak nové, představuje předložená disertační práce velice kvalitní text, který obsahuje řadu jak inovativních tak původních myšlenek, které jsou hodny pozornosti, a to i s ohledem na připravovanou rekonstrukci soukromého práva v ČR.

Autor ve své disertační práci nejprve vymezuje obecně koncept právní subjektivity, aby se posléze věnoval teoriím právní subjektivity právnických osob (tj. klasické teorie fikce, teorie reality, avšak i moderní teorie – například korporace jako síť smluv). Od tohoto vymezení přechází autor k vymezení konceptu nedokonalé právní subjektivity, zejména ve vztahu ke skupinám společností. Neopomíná přitom podrobit kritické reflexi též návrh zákona o obchodních korporacích. Za nejvýznamnější a nejzajímavější část práce pak oponent považuje především text na s. 171 a násl., který přináší neotřelé návrhy ve vztahu k „překrývající subjektivitě“ skupiny společností a společností zařazených do této skupiny, jakkoliv mohou být problematické (viz dále).

Z hlediska jazykového je předložená práce psána srozumitelným a čtivým stylem. Formální i jazykovou úroveň práce považuji na poměry kvalifikačních prací za nadmíru

zdvořilou. Dokladem budiž i skutečnost, že oponent této práce při čtení textu narazil jen na minimum gramatických nebo interpunkčních prohřešků (především v poznámkách pod čarou, případně číslování začínající od č. 7 namísto od č. 1 na s. 171).

Dílčí připomínku oponent vznáší pouze ve vztahu k práci s literaturou, respektive obecně ve vztahu k citacemi. Na některých místech autor prokazatelně odkazuje na práce jiných, případně na judikaturu soudů, aniž by na příslušné prameny náležitým způsobem odkázal (viz např. návrh 9. směrnice na s. 125, „Evropská judikatura“ na s. 127, „evropskými soudy tolerována“ na s. 128, „část teorie“ na s. 131). V textu samotném pak autor poznámkovým aparátem a reflexí existující literatury poněkud šetří, což, přes nesporné kvality textu, nutně vznáší otázku, zda se autor vypořádával s veškerou dostupnou literaturou. To lze ilustrovat například na popisu přístupu založeném na teorii korporace coby sítě smluv (v originále „nexus of contracts“), a to aniž by autor zohlednil literaturu, která s tímto konceptem přišla (tj. M. Jensen a další). Dále považuje oponent této práce za škodu, že zejména v místech, ve kterých autor hovoří o problémech („dysfunkcích“) spojených s nedokonalou právní subjektivitou, respektive s absencí právní subjektivity skupiny společností, nereflektuje, až na výjimky, existující rozhodovací praxi českých nebo zahraničních soudů. Uvedenou skutečnost považuje oponent v zásadě za jedinou slabinu jinak velice dobré disertační práce.

K obhajobě předložené disertační práce mám tyto diskusní připomínky:

1. Autor ve své práci reflektuje úpravu podnikatelských seskupení optikou návrhu zákona o obchodních korporacích, nicméně autor pracoval s verzí ze září 2010. Od té doby prošla osnova řadou úpravou, a to včetně úpravy podnikatelských seskupení. Autor by se tak v rámci obhajoby mohl vyjádřit k tomu, zda změny ke kterým v mezidobí došlo, a to nejen v rámci podnikatelských seskupení, problémy, na které autor upozorňuje na s. 164 a násl. uhlazuje, či nikoliv.
2. Jelikož v rámci rekodifikace upravuje právní subjektivitu právnických osob návrh občanského zákoníku, mohl by se autor optikou své práce vyjádřit ke zvolené koncepci fikce právnických osob v rámci osnovy, případně navrhnout případná zlepšení. Oponent by totiž v této souvislosti očekával, že za situace, kdy autor věnuje svou disertační práci problému právní subjektivity právnických osob a podrobuje kritice návrh zákona o obchodních korporacích, zastaví se též u návrhu nového občanského zákoníku.
3. Autor ve své práci navrhuje, aby skupině společností byla přiznána právní subjektivita na základě principu překrývající se subjektivity, a to aniž by, podle názoru autora, dostatečně objasnil, jaké vlastnosti musí „skupina“ mít, aby jí byla přiznána právní subjektivita. Musela by se například existence právní subjektivity zapisovat do obchodního rejstříku nebo by to byla otázka faktická. Jaká by byla kritéria určení, zda určité uskupení (kapitálových) obchodních společností je nadáno právní subjektivitou a které nikoliv? V tomto ohledu považují posuzovanou práci za poněkud nedotaženou a proto by se k této otázce měl autor vyjádřit alespoň v rámci rozpravy.
4. Autor předkládané práce je zřejmě optimistou, pokud jde o konsensuální rozhodování v rámci společnosti, neboť jsou „při hledání konsensu eliminovány partikulární zájmy společníků a je hledán zájem společnosti“ (s. 91). Uvedené konstatování se podle

názoru oponenta v praxi vůbec nepotvrdilo, což je ostatně důvodem, proč moderní právní řády od konsensuálního rozhodování v rámci společností postupně ustupují.

5. V rámci obhajoby by autor mohl blíže objasnit, z jakého důvodu považuje za škodu, že v českém právním prostředí nepozorujeme velké akciové společnosti kotované na vyspělých kapitálových trzích (s. 92). V této souvislosti by autor mohl rovněž rozvést, proč jsou podle jeho názoru společnosti s rozptýlenou strukturou řízeny kurzem svých akcií na burze (s. 116).
6. Na s. 116 autor uvádí, že čím méně společník individuálně ovlivňuje výslednou vůli společnosti, tím více se vůči němu společnost emancipuje a subjektivizuje. Jak se do této názorové konstrukce promítá situace, kdy společník výslednou vůli společnosti neovlivňuje, neboť ji určuje ovládající společník. I v takovém případě jde podle názoru autora o „emancipaci a subjektivizaci“ společnosti samotné?
7. Autor by se mohl vyjádřit, zda považuje za vhodné hovořit o problému „podkapitalizace“ v českých reáliích, kdy český zákonodárce (na rozdíl například od americké úpravy, ve které se princip podkapitalizace uchytil) stanovuje minimální výše základního kapitálu (s. 130).
8. Proč by podle názoru autora měly mít dozorčí rady oprávnění udělovat představenstvu společnosti závazné pokyny (s. 145)?
9. Pokud jde o přístup autora, který označuje za „překrývající se subjektivitu“ (s. 171 a násl.), má oponent za to (viz výše), že se autor nedostatečně vypořádal s tím, kde by byly hranice „skupiny“, které by byla přiznána právní subjektivita. Dále je otázkou, zda by praxi nepřinášelo více škody než užítku nejistota, zda osoba začleněná do skupiny zavazuje pouze sebe anebo celou skupinu („rozsah vlastní autonomie“ je kritérium velice neurčité).
10. Autor mezi důsledky aplikace principu překrývající se subjektivity uvádí jako důsledek skutečnost, že by skupina při vytváření společnosti musela společnost vybavit dostatečnými vlastními zdroji pro realizaci účelu, ke kterému byla vytvořena. Uvedené konstatování však nepamatuje na situace, kdy skupiny přebírá již existující společnost.
11. Podle názoru oponenta není zřejmé (na s. 171), co autor rozumí slovní spojením „zaviněný pokles zdrojů“, které by v rámci obhajoby měl blíže vysvětlit. Proč by pak v případě, kdy dochází „k poklesu zdrojů“ v důsledku preference zájmů skupiny společnost mohla dále sledovat zájem skupiny (při zachování povinnosti skupiny uhradit takovou ztrátu), zatímco v případě „poklesu zdrojů z jiných důvodů“ by společnost nesměla preferovat zájem skupiny. Je totiž nutné si v první řadě uvědomit, že sledování zájmů skupiny vůbec nemusí být v rozporu se zájmy společnosti. Proč by v takovém případě nemohla společnost sledovat zájem skupiny?
12. Autor by se mohl vyjádřit k tomu, jaké bude postavení třetích osob, pokud jde o řešení navrhané na s. 171 pod bodem 3 a 4 (nesprávně označené jako 9 a 10). Třetí osoba totiž podle názoru oponenta nebude ve značném počtu případů zřejmé, zda společnost kontrahuje „v zájmu skupiny“ anebo v rozsahu „vlastní autonomie“. Třetí osoba tak například může být v domnění, že společnost jedná v zájmu skupiny, ač ve skutečnosti

jedná v rozsahu vlastní autonomie. Nebylo by proto lepší řešení takové, že bod 3 (označený jako č. 9) by se uplatnil v případě, kdy společnost jedná vlastním jménem, bod 4 (označený jako 10) by se uplatnil v případě, kdy společnost jedná jménem skupiny a pravidlo uvedené pod bodem 5 (označený jako č. 11), by tato dvě pravidla dále rozvíjela, aniž by bylo potřeba operovat s pojmy jako „zájem skupiny“ nebo „rozsah vlastní autonomie“.

Navzdory dílčím výhradám hodnotím předloženou disertační práci jako velice zdařilou. Její výsledky bezpochyby obohacují právní nauku v oblasti teorie právní subjektivity. S ohledem na výše uvedené mohu konstatovat, že posuzovaná práce splňuje i ty náročnější požadavky kladené na disertační práce proto práci JUDr. R. Pelikána doporučuji k obhajobě.

V Praze 11. 3. 2011

prof. JUDr. Jan Dědič